

Inleiding (elina margashvili)

College 12 februari 2020.

'Kritisch' vooronderstelt een metastandpunt:

- Waarom is iets zo, en niet anders?
- Zijn er betere alternatieven?
- Beter voor wie of voor wat?
- Welke argumentatie daarvoor?
- Hoe een kritische discussie voeren (en niet: een discussie om je eigen groot gelijk te bewijzen)

Wereldwijd oproer en protest: Frankrijk, Noord-Afrika, Libanon, Chili, Hongkong – ondertussen ook thema in [cultuurproducties](#), zie The Joker
'Kritiek' wordt gewelddadige maatschappijkritiek op straat

Grond voor protesten: iedereen wil betere maatschappij, voor zz en voor kinderen

= als doel eeuwenoud, zie Aristoteles, [eudaimonia](#), het goede leven

Maar: wat is het goede leven? En waar heeft het mee te maken?

Eudaimonia *the highest human good, and so it is the aim of practical philosophy, including ethics and political philosophy*, to consider (and also experience) what it really is, and how it can be achieved.

Discussion of the **links between virtue of character (ēthikē aretē) and happiness (eudaimonia) is one of the central concerns of ancient ethics**, and a subject of much disagreement. As a result there are many varieties of eudaimonism. Two of the most influential forms are those of Aristotle and the Stoics. Aristotle takes *virtue and its exercise to be the most important constituent in eudaimonia but acknowledges also the importance of external goods such as health, wealth, and beauty*.

Antwoord Aristoteles:

- Het zo goed mogelijk kunnen ontplooiën van de eigen 'capabilities'
- Binnen een ethische en politieke context

Merk op: eudaimonia is voor Aristoteles uitdrukkelijk gebaseerd op wisselwerking tussen burger en samenleving, als een spanningsveld met wederzijdse rechten en plichten; geluk is nooit alleen maar een individuele aangelegenheid. Vandaar de inherente Aristotelische koppeling tussen ethiek en geluk, zowel op individueel als op maatschappelijk niveau. (Pentham?)

Laatste decennia: eerder een tegenstelling dan een spanningsveld, met wederzijds beschuldigingen

- Burger is vertrouwen in gevestigde politiek kwijt
- Gevestigde politiek verwijt burger populisme en domheid

Dit brengt ons bij een centraal, zij het naïef uitgangsidee betreffende **de verhouding tussen individu en maatschappij**: individueel geluk wordt gedwarsboemd door *maatschappelijke verplichtingen* (zie verder: *aliënatie*).

Oplossing vroeger: verzorgingsmaatschappij, meer solidariteit

Hedendaagse oplossing: zo weinig mogelijk overheid, zo veel mogelijk vrije markt, daardoor zal individuele vrijheid en geluk vanzelf toenemen.

Klassieke tekst van Sigmund Freud waar in deze context naar verwezen wordt: *Das Unbehagen in der Kultur* (1930). (onbehagen in de maatschappij)

Lezer verwacht het volgende idee: (seksueel) onderdrukkende maatschappij is de oorzaak van stoornissen bij het individu.

Die verwachting is fout, centrale redenering van Freud staat daar zelfs diametraal tegenover:

- Culturele vooruitgang is gebaseerd op de bereidheid van het individu om een stuk van zijn/haar bevrediging in te leveren, ten voordele van de groep
- Een dergelijke *inlevering* is , want als iedereen zijn goesting doet, dan krijgen we geen vooruitgang, maar wel een maatschappij zoals *Hobbes* beschreef: oorlog van allen tegen allen, noodzakelijk (zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Oorlog_van_allen_tegen_allen)

- MAAR: een dergelijke inlevering zorgt onvermijdelijk voor een *onbehagen* bij het individu, op grond van de opgelegde inperkingen.

Centraal idee in boek **Freud**: maatschappelijke vooruitgang is gebaseerd op '**driftverzaking**' (hedendaagse verwoording: zelfbeheersing), op vlak van agressie en seksualiteit.

Merk op: in vergelijking met niet eens zo lang geleden is de huidige maatschappij niet inperkend, eerder het omgekeerde is het geval; zie het idee van grenzeloze groei in combinatie met de voortdurende aanporring tot consumeren en genieten.

ZELFHAAT EN CULTUURVIJANDIGHEID versus VOORUITGANGSOPTIMISME

Merk op dat Freud een aantal axiomatische aannames hanteert:

- Mens is van nature slecht
  - zelfbedreiging
- Cultuur/maatschappij moet vooral inperkend & disciplinerend zijn om het slechte te bedwingen; indien maatschappij controle verliest, dan komt het slechte in de mens ongecontroleerd naar boven/naar buiten.

Deze aannames worden ruim gedeeld en vormen de basis voor het **doemdenken**, dat in verschillende versies verschijnt:

- Religieus-christelijk: zondeval, lichaam is slecht, kastijding nodig
- Politiek-psychologisch:
  - **Hobbes**: 'Homo homini lupus est', houdt een pleidooi voor een sterke leider (een 'Leviathan'); zie ook
  - **G.Lebon**: de gevaarlijke revolutionaire massa ⇒ groepsgeest (collectief gedrag)

Opvatting: de individuele persoon, ook als hij lid is van een cultureel hoog ontwikkelde samenleving, in de massa zijn kritische vermogens verliest en zich dan affectief, en vaak ook primitief-barbaars, gedraagt.

In de massasituatie is de individuele persoon lichtgeloviger en ook vatbaar voor propaganda en massapsychoses

Beïnvloedde Hitlern Mussolini

VS

- **Freud**: massa wordt groep dankzij leider

Als onderdeel van de massa verwerft het individu een gevoel van oneindige macht waardoor hij kan reageren op impulsen die hij anders zou moeten beteugelen als een geïsoleerd individu. Deze gevoelens van macht en veiligheid stellen het individu niet alleen in staat om deel uit te maken van de massa, maar ook om veiligheid in aantallen te voelen.

- Wetenschappelijk-psychologisch: mens als potentiële sadist als egoïst, met misbruik en uitbuiting tot gevolg.
  - **Milgram**
  - **Zimbardo**

= getuigt van zelfhaat, zelfverwerping

Kan zich makkelijk uitbreiden naar de ruimere maatschappij: net zoals iemand vijandig kan zijn tegenover zichzelf, kan ook een cultuur vijandig zijn tegenover zichzelf: **de maatschappij is slecht.**

André Klukhuhn,

Eindtijd of wedergeboorte, beschrijft ondergangdenken als een terugkerend historisch fenomeen

Berichten uit het fenixnest:

De grote uitdagingen op politiek, economisch en vooral ecologisch gebied hebben geleid tot een teneur van apocalyptisch denken: het einde van de wereld en de mensheid zou nabij zijn. dit ondergangdenken geen is nieuw verschijnsel: door de geschiedenis heen is vaak verkondigd dat het met de wereld gedaan zou zijn. Klukhuhn pleit voor een radicale verandering in ons denken en handelen om ons te verweren tegen de huidige ecologische crisis.

Cultuurvijandigheid herken ik in een hardnekkig **terugkerende illusie die in twee versies** voorkomt:

1. Vroeger was het beter.

- **Vergilius** (eerste eeuw voor onze tijdsrekening): boeken Bucolica, Georgica

Arcadia(paratijd): beschrijft rustige vroegere maatschappij

Centrale idee: Vroeger hadden we paradijs waarin mens in eenwicht met paradijs leefde

De evenwicht is kapotgemaakt door moderne maatschappij

- Achttiende eeuw: **Rousseau** tegen de opkomst van steden, de nobele wilde en de beginnende techniek
  - **ludditen**: sociale beweging tegen industriële en technologische ontwikkelingen
    - het was een zeer diverse beweging die niet centraal geleid werd. aanhang onder ambachtslieden en kleine boeren: zij zagen hun traditionele manier van werken bedreigd door de nieuwe fabrieken die met de Industriële Revolutie waren opgekomen. Hun activiteiten omvatten onder meer het saboteren en vernielen van machines in fabrieken.
      - Lord Byron: ondersteuner
  - Negentiende eeuw: **Beard** (Amerikaanse neuroloog), 'neurasthenie' als gevolg van overbelasting van het zenuwstelsel tgv het toenmalige 'moderne' leven
  - Twintigste eeuw: anti-technologie
    - **Tolkien**: afkeer van de neveneffecten van de industrialisatie, die verwoestten platteland
      - de voorkeur aan oude gebruiken en gewoonten en stelde zich vragen bij sommige innovaties en moderniseringen.
  - **Spengler**, (1918, 1922) – beschaving als organisme dat oud wordt en sterft

De ondergang van het avondland

de betekenisvolle eenheden niet tijdperken, maar culturen, die als organismen evolueren

Culturen hebben een beperkte levensduur van enige duizenden jaren. De laatste fase van elke cultuur is, in Spenglers woordgebruik, een 'beschaving'

2. In de toekomst wacht het paradijs,

- *van de gelovige*: het laatste oordeel en de Apocalyps
- *van de proletariër*: kapitalisme zal eindigen in ondergang dan volgt er revolutie en deze zal leiden tot een creatieve destructie
- *van de ondernemer*, neoliberale paradijs: we meten overheid vernietigen; na destructie krijgen we de mondiale vrije markt en dit telkens na een Apocalyps, sedert het communisme benoemd als **creatieve destructie**, term overgenomen door het neoliberalisme.
eerst iets verietigen zodat in plaats daarvan iets nieuws ontstaat
verleden herstellen

Voor de filosofische achtergrond,

- **Hegel**: onafwendbare vooruitgang van de geschiedenis die zal eindigen in een glorieuze toestand dan de vorige
De maatschappij wordt steeds beter
- **Fukuyama** het einde van de geschiedenis.
Het einde van de Koude Oorlog tevens het einde van de vooruitgang van de menselijke geschiedenis markeert.

Opvallend: het paradijs en de weg daarnaartoe worden beschreven (eigenlijk: voorgeschreven) **vanuit een dwingend narratief groot verhaal, religieus of ideologisch.**

- **Conservatisme** als combinatie van de twee: het toekomstige paradijs is een herstel van het verleden, dwz van een oorspronkelijk goede wereld; onze ideale toekomst ligt in een herstel van het verleden (conservatisme: 'een verlangen dat alles blijft zoals het nooit geweest is', *Benno Barnard*).

Tegenover zelfhaat en cultuurvijandigheid, gebaseerd op de aanname dat de mens slecht is en/of dat de maatschappij slecht is, staat een *radicaal tegenovergestelde visie*: de mens is goed en wordt steeds beter; cultuur en maatschappij zijn goed en worden steeds beter – dit is het **voortgangsoptimisme**:

- Mens en maatschappij worden doorheen de geschiedenis steeds beschaafder, alleen beseffen we dat niet. (Lineaire)

Johan Norberg, Hans Rosling: toename mondiale zorg

Steven Pinker: toont aan hoe we minder agressief zijn geworden

Zelfbeheersing en een zuiverder moreel kompas (kennis) maken ons betere mensen

nature-nurture visie:??

hencultuur coevolutie: culturele verandering gaat samen met ??

⇒ allemaal in het kielzog van Norbert Elias' Civilisatiegeschiedenis:

Beschaving als een sociaal continu proces met veranderingen van omgangsvormen en etiquette

Veranderingen van de maatschappelijke verhoudingen en veranderingen van de psyche der individuele deelnemers

maatschappelijke dwang om zelfdwang uit te oefenen, emotionele zelfbeheersing, rationalisering, gevoelens van pijnlijkheid en schaamte

omgangsvormen: de manier waarop mensen met zichzelf omgaan, bestudeert pragmatisch

tafelmannieren:

gebruiken: taalgebruik

beroetingsvormen

omgaan met agressie

Verinnerlijking (continu proces)

Eenzijds: opgelegd door maatschappelijke, opvoeding

Merk op: bij Elias en Pinker is dit een effect van een **toegenomen disciplinerings**, dus van een strenger wordende maatschappij om het slechte in de mens te beteugelen.

- Recent: een hernieuwde koppeling tussen het vooruitgangsoptimisme en de **verheerlijking van de eigen cultuur en nationalisme**: onze

cultuur/maatschappij is de beste, het zijn andere culturen die voor ondergang zorgen.

- gaat niet zozeer over maatschappij wel verinnerlijking
- Trump: eigen cultuur eerst

Merk op: vooruitgangsoptimisme klinkt veel minder luid, vindt minder gehoor; verklaring: evolutionair staan wij meer open voor slecht dan voor goed nieuws. Zie media, zie het succes van literaire auteurs zoals **Michel Houellebecq**: consumptiemaatschappij: Seksuele begeerte en frustratie zaaien haat en verdriet onder geatomiseerde individuen en het bankroet van de liberale westerse samenleving

KRITISCH-WETENSCHAPPELIJK: WELKE ARGUMENTEN PRO OF CONTRA?

Vorbemerking: duale denken; of-of redeneringen (of optimisme, of doemdenken) zijn altijd ongenueanceerd, realiteit is complexer dan dat. de werkelijkheid is veel meer complexer, als je afstand neemt zie dat het en-en is

Objectiveerbare argumenten voor een pessimistische visie:

klimaatverandering en verlies van biodiversiteit (veel gevaarlijker dan klimaat); toenemende (financiële) ongelijkheid en die zorgen voor de negatieve effecten daarvan op psychosociale gezondheidsindicatoren die gaan verkeerde richting uit als de ongelijkheid toeneemt

Wilkinson & Pickett:

Evidentie voor wetenschappelijke gezondheidsindicatoren

Ongelijkheid blijft stijgen

Effecten die ongelijkheid heeft op samenlevingen: eroderen van vertrouwen, toenemende angst en ziekte, en (en) het stimuleren van overmatige consumptie". Het beweert dat voor elk van de elf verschillende gezondheids- en sociale problemen: lichamelijke gezondheid, geestelijke gezondheid, drugsgebruik, onderwijs, gevangenisstraf, obesitas, sociale mobiliteit, vertrouwen en gemeenschapsleven, geweld, tienerzwangerschappen en

kinderwelzijn, de resultaten aanzienlijk zijn erger in meer ongelijke landen, rijk of arm

Merk op: deze argumenten zijn gebaseerd op metingen van pakweg de voorbije halve eeuw (50 jaar) en dan vooral in het Westen.

Objectiveerbare argumenten voor een optimistische visie:

de meetbare vooruitgang op vlak van gezondheid en onderwijs, technologie en communicatie, daling van het geweld.

Norberg: nog nooit leefden we zoals als vandaag

Honger kennen we niet meer ⇒ Wel 3 milj doden door obesitas en 1 milj doden door honger

Tehnologie en commnicatgie: overal bereikbaar

Hoeveelheid geweld is gedaald

Voornaamste gevaar is in het huis: jezelf, zelfmoord ⇒ grootste dreiging

Agessieindicenten worden uitvergroot: agressie tegenover de vrouw

Aanname dat agressie tegen vrouwen toeneemt ⇒ fout

Incidenteel geweld: beide partners geweld gebruiken, zonder dat er sprake is van macht en controle over de ander en zonder dat de controle toeneemt of het geweld escaleert

Structureel of institutioneel geweld is niet-fysiek geweld gebaseerd op onderscheid in etniciteit, gender, geardeheid, leeftijd, afkomst, godsdienstvrouwen in onderwijs

20 jaar geleden zeer grond: verboden toegang tot onderwijs voor vrouwen

Merk op: deze argumenten zijn gebaseerd op een veel ruimere tijdschaal en op een mondiale evolutie. (Elias, evolutie tot heden) ⇒ durf kijken naar context, ongelijkheid neemt in land toe maar neemt af op wereldniveau

Beide overtuigingen hebben ironisch genoeg dezelfde **gevaarlijke neveneffecten**.

1. Immobilisme:

- **Doemdenken** kan leiden tot de overtuiging dat er toch niets aan te doen is, met immobilisme tot gevolg.
  - Stilstand in de Belgische politiek: Alles is toch om zeep
- **Vooruitgangsoptimisme** kan leiden tot de overtuiging dat wetenschap en techniek in de nabije toekomst 'alles' zullen oplossen.
  - Dus: we hoeven niks te veranderen aan onze levensstijl.

2. Creatie van een externe vijand:

In combinatie met nationalisme gaan zowel cultuurpessimisme (de 'ander' helpt onze cultuur om zeep) als vooruitgangsoptimisme ('de ander' houdt onze vooruitgang tegen) vaak op zoek naar een **externe vijand**, met maatschappelijk explosieve situaties tot gevolg.

Zondebok zoeken om eigen en maatschappelijke problemen op anderen te leggen

Merk op: centraal hierbij staat de altijd precare discussie (onrustig en instabiel) over 'identiteit'. Spengel: avondland, gebruikt door nazis

Aldus uitsluitingsmechanismen en creatie van een **zondebok**

René Girard – het weze een etnische groep (Joden, Arabieren), een categorie (50plussers, werklozen, langdurig zieken, vluchtelingen), die vervolgens aangepakt ('geactiveerd', 'geresponsabiliseerd', 'gepushbacked') moet worden.

Groepen worden gestigmatiseerd

- **groepen die niet beantwoorden aan ons maatschappelijke economisch ideaal**

Beeld gecreëerd

Onbehagen wordt gekatapulteerd ⇒ creatie van zondebok

Huidige invulling: de 'onproductieven' (criterium: bijdrage tot 'de' economie, begrijp: de vrijemarkteconomie) en het ontstaan van het

[precariaat](https://nl.wikipedia.org/wiki/Precariaat), zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Precariaat>

de onzekerheid op sociaal, economisch, cultureel en politiek vlak van een groeiende groep in onze maatschappij, die uitmondt in populisme en extremisme

Beide extremen (doemdenken versus vooruitgangsoptimisme) gaan uit van het bestaan van een ideale, zelfs perfecte maatschappij, gebaseerd op een lineaire lezing van de lineaire geschiedenis, hetzij omhoog (als erfenis van de Verlichting), hetzij omlaag. Het idee van **cyclische processen** ontbreekt grotendeels.

Gemeenschappelijke punt: idee bestaan van perfecte maatschappij ⇒ aanname, een axioma waaruit aantal zaken opgebouwd worden

REDENEERLIJN IN DEZE COLLEGES

Mijn stellingen:

1. elke maatschappij veroorzaakt onvermijdelijk bij haar leden een mate van **onbehagen**, zal installeren en dat heeft deels te maken met die maatschappij, maar deels ook met het wezen (ontologisch) van de mens zelf.
2. De tegenstelling maatschappij – individu is veel te grof, het gaat ook en zelfs vooral over de tegenstelling tussen verschillende groepen.
kan je beter beargumenteren

Toelichting:

Elke maatschappij veroorzaakt onvermijdelijk een mate van onbehagen, en dat heeft deels te maken met die maatschappij, maar deels ook met het wezen van de mens zelf.

Vanuit het maatschappelijke:

Elke maatschappij definieert creëert en construeert haar **idealen**, normale' mens, en dus ook haar eigen afwijkingen.

Creëert tegelijk wat abnormaal is

Definieert wat normaal en abnormaal is

Tussen verschillende maatschappijen zijn er kwalitatieve verschillen.

- **Victoriaanse maatschappij:** neurosen tgv seksuele frustratie met schaamte en vooral schuld tot gevolg (ik ben zondig, slecht)
  - Definieerde wat normale man en vrouw is en welke afwijkingen daarbij gingen
  - Sterke onbehagen op grond van verplichte normaliteit
- **Onze tijd:** constante identiteitscrisis (puberteit, quarter life, midlife...) tgv stress en prestatiedruk, met schuld en vooral schaamte tot gevolg (ik ben niet succesvol genoeg)
  - Creëert ook de 'normale' man en andere onbehagen, omwille van kloof tussen voorgehouden normaliteit (norm) en onvermijdelijke ...

Zijn er maatschappijen die meer of minder onbehagen zorgen?

Vanuit het subject: wezenlijke van het individu (ontologische)

Het individu verlangt zowel autonomie als verbondenheid – vandaar een onvermijdelijk spanningsveld tussen individu en groep.

Elk individu is een **verdeeld subject**. Een typische manier waarop wij omgaan met onze innerlijke verdeeldheid is **projectie**: we leggen het slechte stuk van onszelf bij de ander en gaan het daar bestrijden. Dit doen we zowel individueel als collectief.

Verdoudingen tegenover onszelf en groep

Onze identiteit (maatschappij) is vanaf 1990 ingrijpend veranderd op grond van een veranderde maatschappij, wat zich onder andere uitdrukt in andere normen en waarden en andere verhoudingen tegenover elkaar. (zie 2de deel)

Vroeger: solidariteit, nu 'Greed is good' en 'Gutmenschen' als scheldwoord.

Vroeger: 'Bescheidenheid is een deugd'; nu: ondernemer van jezelf met Trump als nieuw voorbeeld (Verhaeghe, Identiteit, 2012).

Het verschil tussen het vroegere en het huidige onbehagen,

tussen de vroegere en de huidige maatschappij, is immens. Het voornaamste *punt van overeenkomst* is dat er een **onbehagen** is, én dat we al te snel geneigd zijn de oorzaak uitsluitend in de maatschappij te leggen.

De **tegenstelling** maatschappij – individu is veel te grof, het gaat ook en vaak zelfs vooral over de tegenstelling tussen verschillende groepen.

Studie naar verhoudingen tussen individu en maatschappelijke: toenmalige opvoedingsstrategieën

Autoritaire persoonlijkheid

kritiek op **Freud** (de mens moet aan verzakking doen) door **Marcuse**: drifverzaking ten voordele van 'de' cultuur? De driftverzaking is vaak voorbehouden voor de onderkant van de maatschappij en de culturele vooruitgang voor de bovengroep.

Sociale stratificatie creëren

Vervreemding komt naar voor, Marcuse: mens is vervreemd op grond van maatschappelijke invloeden, van zijn oorspronkelijke wezen ⇒ staat haaks met Freud: de mens is wezenlijk slecht, hij is vervreemd door negatieve invloeden

tegen de visie: dat de beschaving berust op de blijvende onderdrukking van de menselijke driften. Volgens de vader van de psychoanalyse is geen geordende samenleving mogelijk zonder onderwerping van het libido.

de onderdrukking van levensdriften in de hedendaagse samenleving gaat gepaard met het vrijkomen van destructieve krachten.

Wat is dat oorspronkelijke wezen (identiteit) ?

Tegenwoordig: alle accent op 'het' individu (Individualisering), als gevolg van depolitisering (individuele moeilijkheden hebben niets te

maken met politieke beslissingen) en desocialisering (moeilijkheden treffen nooit sociale groepen maar horen bij een individu dat daar grotendeels zelf verantwoordelijk voor is).

Nodig redeneren in termen van groepen: onderscheid maken tussen groepen (sociale klassen, gender, etnisch), en het in rekening brengen van de machtsverhoudingen tussen die groepen.

Toenemende brainwashing

Stereotype: De vanzelfsprekendheid blank, mannelijk, hoog opgeleid te zijn (nog steeds de kenmerken van de modale wetenschapper), heeft tot gevolg dat er zeer weinig aandacht is voor wat het betekent dat niet te zijn.

Bias, epistemische blindheid en doofheid

Sociale klassen: derde en vierde wereld blijft uitgesloten. Ter illustratie: **Didier Eribon**, Terugkeer naar Reims; zie <https://boekenblog.paulverhaeghe.com>

Etnische afkomst: racisme neemt overal toe, en wordt gecombineerd/verward met het vorige (sociale klasse). ⇒ is minder aanvaard

Gender: #metoo is zeer recent; vergeet niet:

- vrouwen verdienen voor hetzelfde werk nog altijd minder (onzichtbare plafond)
- medisch onderzoek: nog altijd hoofdzakelijk op mannelijke lichamen

Uit te werken in de komende colleges:

Er schuilt een fundamenteel onbehagen in de mens zelf in ieder van ons, onafhankelijk van de kwaliteit van de samenleving waarin hij leeft. Dit heeft te maken met wezenskenmerken van de mens (ontologie)

Als je geen onbehagen voelt dan klopt er iets niet, er zijn wel grenzen

Dat onbehagen krijgt in elke maatschappij een eigen vorm, omdat elke maatschappij haar eigen **ideaal naar voren schuift, waar een individu nooit volledig kan aan beantwoorden.**

Victoriaanse onbehagen is niet = aan onze onbehagen

Afhankelijk van de kwaliteit van een maatschappij kan het onbehagen groter of kleiner zijn, maar het zal nooit ontbreken (niemand zou zich gelukkig leven in die maatschappij), omdat het onvermijdelijk deel uitmaakt van wie we zijn (ontologisch argument).

De verkeerde oplossing daarvoor is het onbehagen en de interne verdeeldheid op de buitenwereld projecteren en daar 'op te lossen'.

Maatschappelijke kant (beroepsniveau) en individuele kant

Een betere oplossing is op grond van een ontologisch zelfbewustzijn ons de vraag stellen welke maatschappelijke organisatie het onbehagen groter of kleiner zal maken.

Afstand nemen en betere afstelling vinden

Bovendien ligt de 'oplossing' voor het onbehagen niet alleen in het optimaliseren van een maatschappij; de oplossing ligt evenzeer in een afstemming van het individu op de maatschappij, met een 'verzoening' (Hegel) van het individu met de samenleving, als antwoord op de vervreemding.

Deze redeneerlijn wordt uitgewerkt doorheen een aantal vragen.

Wat begrijpen we onder maatschappij en cultuur? Op welke manier bepalen zij het individu? Zie deel I.

Argumentaties opbouwen

Als het onbehagen intrinsiek aan de mens is, wat zegt dat over het 'wezen' van de mens, over onze identiteit en de manier waarop we die verwerven? En op welke manier zal het maatschappelijke (zie deel I) zijn effecten uitoefenen op het individu, ten goede en ten kwade? Zie deel II.

Gaat over het ontologische

Nadenken over maatschappelijke organisatie

Nadruk op verdeeldheid

Elke maatschappij en cultuur zal zichzelf organiseren op grond van bepaalde overtuigingen over hoe verhoudingen tussen mensen het best geregeld kunnen worden. Wat zijn de hedendaagse overtuigingen, en op welke manier geven zij vorm aan onze identiteit en aan het onbehagen? Zie deel III.

Maatschappelijke en het wezenlijke (ontologische) verzoenen

Elke maatschappij creëert haar eigen ideale mens, en definieert in dezelfde beweging wat afwijkend is van dat ideaal, hetzij juridisch, hetzij medisch, hetzij psychologisch. Welke ideale normaliteit en welke afwijkingen en stoornissen kennen we vandaag? Zie deel IV.

Onze maatschappij

Tot slot: wat is de plaats en de functie van de psychologie hierbij, van onderzoek tot toepassing, van assessment tot behandeling? Zie deel V.

Psychologie neemt vandaag de dag heel maatschappelijk functie, cruciale sectoren